

bouwhistorische verkenning

BEGANE GROND JODENSTRAAT 7 | MAASTRICHT

september 2018, drs. B.A.J.T. Dukers

BUR04 MONUMENT EN RUIMTE

projectgegevens

Code	BD341
Type onderzoek	bouwhistorische verkenning
Onderwerp	begane grond Jodenstraat 7 6211 ER Maastricht
Status	rijksmonument objectnummer: 27131
Opdrachtgever	dhr. Schilderman Maastricht
Uitgave	september 2018 Buro4 Monument en Ruimte Postbus 229 6040 AE Roermond T : +31 (06) 55 18 37 04 F : +31 084 756 2006 E : info@buro4.nl W: www.buro4.nl
Veldwerk, fotografie, tekst, redactie	drs. B.A.J.T. Dukers, bouwhistoricus bnb

inhoudsopgave

Inleiding	5
Redengevende omschrijving rijksmonument	5
Historische achtergrond	
- Historisch-ruimtelijke situatie	7
- historische kaarten	7
- de brouwersfamilie Rutten en de hoedenfabriek Dassen	7
- kadastrale ontwikkeling 1830 – 1970	9
- historische foto's	9
- bouwarchief	9
Beschrijving	
- hoofdopzet	11
- exterieur	11
- interieur	13
Samenvatting bouwgeschiedenis	19
Waardering	21
Beeldverantwoording	22
Bronnen	22
Disclaimer	22

inleiding

Het pand Jodenstraat 7 ligt in de zuidelijke gevelrij van de Jodenstraat, in het historische centrum van Maastricht. Het pand maakte lange tijd deel uit van een groter complex (Jodenstraat 3 – 7), dat vanaf de achttiende eeuw in gebruik was door de brouwersfamilie Rutten en vanaf 1910 de hoedenfabriek Dassen herbergde. Momenteel is de begane grond van het voorhuis en van de grote achterbouwen van nr. 7 in gebruik als opslagruimte en is de bovenwoning opgedeeld in appartementen.

In verband met plannen tot het verbouwen van de begane grond en de achterbouwen, is Buro4 gevraagd een bouwhistorische verkenning uit te voeren naar deze onderdelen van het pand. Hiertoe is het pand bezocht en heeft er beperkt archiefonderzoek plaats gevonden, gericht op historische kaarten, het kadaster, foto's en bouwtekeningen.

De gegevens zijn verwerkt in deze rapportage, die bestaat uit een overzicht van de historische ontwikkeling van het pand, een beschrijving van de betrokken onderdelen, een samenvatting van de bouwgeschiedenis en een waardenstelling. Er is gewerkt volgens de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek 2009 en het onderzoek is uitgevoerd door een gecertificeerd senior bouwhistoricus (BNB).

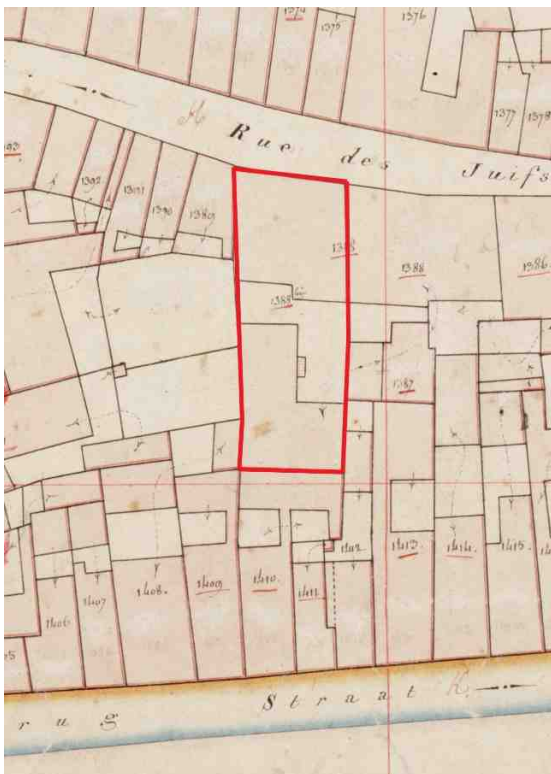
redengevende omschrijving rijksmonument

Het pand Jodenstraat 7 te Maastricht is sinds 1966 beschermd als rijksmonument, onder objectnummer 27131. De redengevende omschrijving luidt:

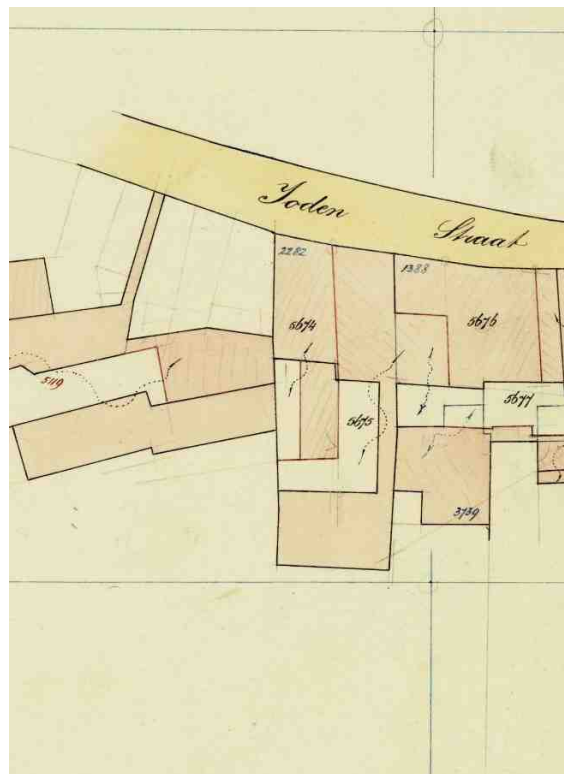
“Huis met brede lijstgevel, XVIII, met segmentboogvensters in hardsteen, horizontale en verticale reliëfbanden. Onderpui gedeeltelijk gewijzigd.”

1 de twee voorgangers van Jodenstraat 7 op de Franse tekening uit 1748

2 het pand op de kadastrale minuutkaart uit ca.1820

3 kadastrale hulpkaart uit 1907 (aanbouw keukenuitbouw)

historische achtergrond

historisch-ruimtelijke situatie

Het pand Jodenstraat 7 ligt aan de zuidzijde van de Jodenstraat in het historische centrum van Maastricht. De straat heeft een Romeinse oorsprong en vormde vanaf de middeleeuwen een verbinding vanaf het kruispunt Grote Staat – Muntstraat naar de lager gelegen Bokstraat, die parallel liep aan de Maas. Op de zuidwestelijke hoek van de straat lag vanaf 1473 het Dinghuis, dat tot de bouw van het zeventiende-eeuwse stadhuis het bestuurlijke centrum van Maastricht zou zijn. De benaming Jodenstraat is zeer oud en komt al in 1295 voor in archiefbronnen. Toen zou er een synagoge (aan een uiteinde van) de straat gelegen hebben. De middeleeuwse joodse gemeenschap van Maastricht werd halverwege de veertiende eeuw verdreven uit de stad.

Gezien de oude vermeldingen van de straat is er tenminste sinds de dertiende eeuw al sprake van bebouwing aan deze straat. De oudste huisvormen zullen houtbouw en later vakwerkbouw op stenen kelders zijn geweest.

historische kaarten

Op de Franse schetstekening voor de maquette is aan de zuidoostzijde van de Jodenstraat een reeks smalle diepe panden zichtbaar. Ook ter plekke van Jodenstraat 7 zijn twee smalle panden getekend. De kadastrale minuutkaart uit ca.1820 laat een heel ander beeld zien, met een breed perceel (ter grootte van twee smalle panden), met perceelnummer A 1388bis. Dit hoorde qua eigendom bij het oostelijke buurperceel A 1388, het huidige Jodenstraat 3, waarmee het vanaf de achttiende eeuw een eenheid vormde. Dit grotere complex kwam tot stand in de tweede helft van de achttiende eeuw, zoals ook afleesbaar is aan de architectuur van de voorgevel.

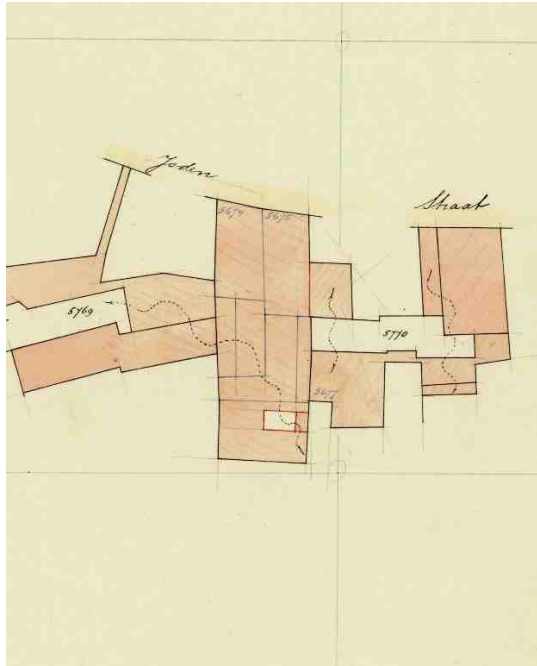
de brouwersfamilie Rutten en de hoedenfabriek Dassen

Het complex waarvan Jodenstraat 7 deel uitmaakt, was begin negentiende eeuw in bezit van Nicolaas Rutten (1775 – 1842) en kwam na zijn overlijden in bezit van zijn zoon Lambert Willem Rutten.¹ Zij maakten deel uit van een grote en invloedrijke Maastrichtse brouwersfamilie. De overgrootvader van Nicolaas, eveneens Nicolaas (Alexander) geheten, kwam begin achttiende eeuw vanuit Eijsden naar Maastricht en kocht samen met zijn tweede echtgenote in 1704 de andere helft van twee panden in de Jodenstraat, die zij al in haar bezit had. Hij vestigde daar een brouwerij, later aangeduid als 'De Beer'.² Om welke panden aan de Jodenstraat het precies ging, kan alleen na verdere bestudering van de notariële akten verder duidelijk worden en dit voert te ver voor deze verkenning. Het lijkt er op dat het om panden ging ter plekke van de huidige panden Jodenstraat 3 en 7 (nr.5 ontbreekt in de nummering). Dit kan worden afgeleid uit de gegevens uit de Aanwijzende Tafel van het Kadaster uit ca.1840, waarop het huidige nr.1 wordt aangeduid als 'stokerij', het grote pand Jodenstraat 3 – 7 als 'huis en plaats' en een vrijstaande achterbouw achter nr.3 als 'brouwerij'. Achter nr.7 was nog een grote, L-vormige achterbouw, met een buitentrap, waarvan de precieze functie niet bekend is. De brouwerij zou tot begin twintigste eeuw in het bezit van de familie Rutten blijven. In 1911 werden zowel Jodenstraat 3 als Jodenstraat 7 verkocht aan de 'Industrie en Handelonderneming' P. Dassen, die er naaiateliers vestigde. Nadat deze firma stopte, in de jaren vijftig, werd het pand nr.7 particulier bewoond.

---

¹ OAT bij kadastrale minuutkaart, eigenaren bij perceel A 1388

² Marutgen, Familieblad Rutten, p.31-32

4 kadastrale hulpkaart uit 1911: de bouw van de fabriek in 1910 is weergegeven

5 de voorgevel in 1962

6 foto vanaf de steiger van het Dinghuis (ca.1970) met daarop de fabrieksvleugels uit 1910

kadastrale ontwikkeling 1830 – 1970

In 1853 werd de L-vormige achterbouw achter nr.7 verkleind tot een rechthoekig bouwvolume. Het was met het voorhuis verbonden middels een smalle gang. In 1906 werd het westelijke deel van het oostelijke deel van nr.7 afgescheiden en kreeg dit gedeelte een eigen achterterrein, waarop een achterbouw werd aangelegd (zie ook bouwarchief). Al vrij snel daarna, na de verkoop in 1910, werden beide delen van Jodenstraat 7 weer samengevoegd en verrees er aansluitend aan het huis aan de straat een groot fabrieksgebouw, waarvoor de achterbouw uit 1906 én de oudere achterbouw gesloopt werden. Ook werd het perceel kadastraal samengevoegd met enkele aangrenzende percelen richting de Kleine Staat. Door kadastrale wijzigingen in 1922 en 1966 werd dit cluster weer verkleind, maar het perceel bleef een eenheid vormen met een haaks daarop georiënteerd perceel aan de westzijde, waarop nu beide zijkamers van de begane grond zijn gelegen.

bouwarchief

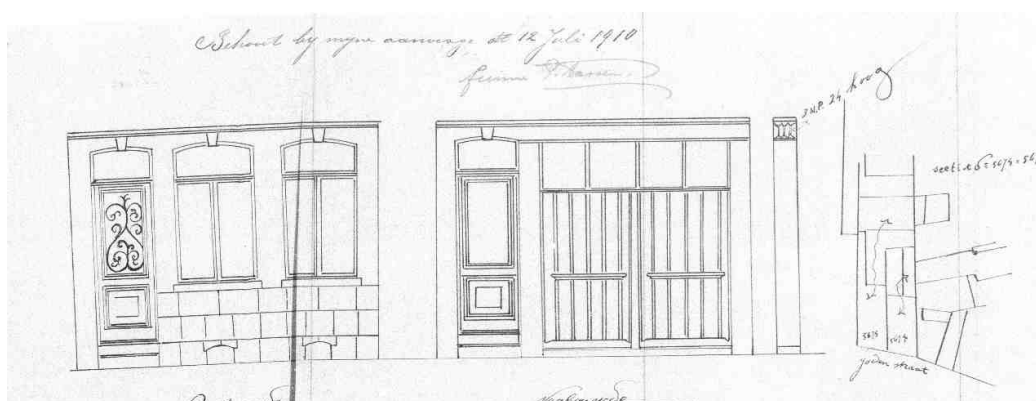
De oudste bewaarde bouwaanvraag dateert uit 1906 en betreft de bouw van een achterbouw, achter het westelijke (rechter) deel van Jodenstraat 7. Dit werd op dat moment omgevormd tot een woonhuis en in de achterbouw kwamen een privaat en een keuken. Zoals vermeld, heeft deze aanbouw er maar ongeveer vijf jaar gestaan en is gesloopt voor de bouw van de hoedenfabriek van de firma Dassen, in 1910-1911. Tekeningen van de fabriek zijn helaas niet (meer) aanwezig in het bouwarchief, mogelijk dat deze bij het inventariseren van het archief van de firma Dassen nog naar voren zullen komen. Om de fabriek toegankelijk te maken, werd er een doorrijdpoort op de begane grond van het linker (oostelijke) deel van Jodenstraat 7 aangelegd. Hiervoor werden twee ramen vervangen door een poortopening, waarvoor in 1910 vergunning werd aangevraagd.

In 1989 werd de fabriek gesloopt en werd er op het achterterrein van Jodenstraat 7 en op het aangrenzende westelijke perceel éénlaags (magazijn-)bebouwing gerealiseerd, met platte daken. Op de bovenverdiepingen van het voorhuis werden appartementen gevestigd.

historische foto's

Op een foto uit 1962, van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu RCE), is de voorgevel goed zichtbaar. Hierop is te zien dat er toen rechts op de begane grond een toegang met getoogde (achttiende-eeuwse) omlijsting was met daarnaast een breed venster met rechte bovenlatei (vermoedelijk uit de eerste helft van de twintigste eeuw). Deze zijn beide eind twintigste eeuw vervangen door toegangen, waarbij de linker iets is opgeschoven naar rechts. Ook zijn alle ramen en deuren vernieuwd, met uitzondering van de linker deur op de begane grond (links van de poort).

Een ongedateerde foto vanaf het dak van het Dinghuis (vermoedelijk gemaakt tijdens de restauratie eind jaren zestig, begin jaren zeventig), laat de omvang van de fabriek op het achterterrein zien, evenals de ingrepen die in het achterste dakvlak van Jodenstraat 7 werden gedaan om het fabrieksgebouw op het voorhuis aan te sluiten.

7 bouwtekening voor het veranderen van twee vensters in een poort in de voorgevel (1910)

8 het totale complex Jodenstraat 3 – 7 vanuit het westen

9 de in 1910 verhoogde zijgevel van nr.7

10 de voorgevel vanuit het oosten

11 detail van de poort uit 1910 (rolluik recent)

beschrijving

hoofdopzet

Het pand Jodenstraat 7 ligt in de zuidelijke gevelrij van de Jodenstraat en de voorgevel vormt een architectonische eenheid met die van het buurpand Jodenstraat 3. Jodenstraat 7 is gedeeltelijk onderkelderd en daarboven drie bouwlagen hoog. Het heeft een hoog, plat afgedekt dak, met aan de voorzijde een schuin dakschild. Op het achterterrein is een grote éénlaags achterbouw met plat dak. Aansluitend zijn aan de westzijde nog twee éénlaags achterbouwen met plat dak.

Omdat de bouwaanvraag alleen betrekking heeft op de begane grond en achterbouwen, zijn alleen deze onderdelen onderzocht en beschreven.

exterieur

de voorgevel

De voorgevel is van oorsprong achttiende-eeuws en het bakstenen muurwerk wordt naar de mode van die tijd geleed door hardstenen stijlen en banden. De vensters hebben getoogde omlijstingen met sluitstenen en de zijstijlen zijn doorgezet naar de hardstenen banden onder de vensters. De bovenlateien zijn gekoppeld aan de bovenliggende horizontale band. De linker deur op de begane grond is een gesloten deur met een gedeeld bovenlicht en dateert uit ca. 1900, hoewel de middenroede van het bovenlicht later is aangebracht. De poortopening is voorzien van een modern metalen rolluik. De twee rechter deuren op de begane grond en de ramen van de verdiepingen (T-ramen op de eerste en draairamen op de tweede verdieping) zijn in de late twintigste eeuw vernieuwd.

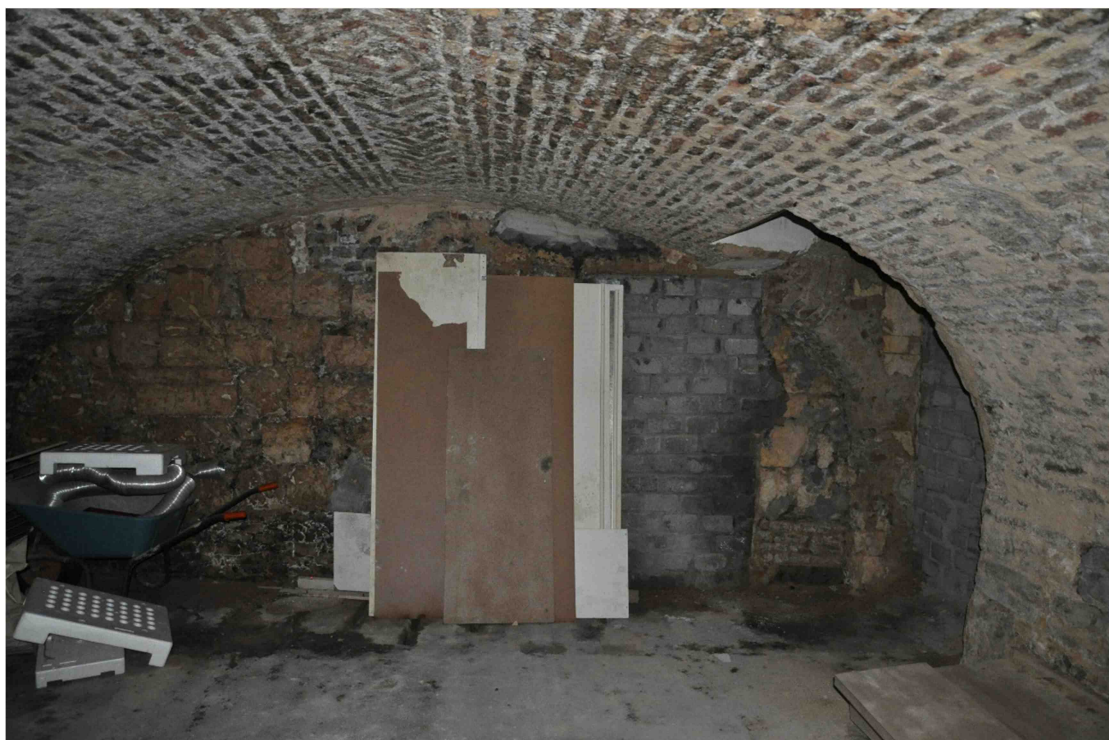
het dak

Aan de voorste dakrand is een forse bakgoot met geprofileerde gootlijst bevestigd. Het voorste dakschild is gedekt met (opnieuw) verbeterde Hollandse pannen. In het voorste dakvlak zijn vijf moderne dakkapellen met halfronde daken en draairamen aangebracht.

12 de kelder onder het oostelijke deel van nr.7, gezien naar het noorden (huidige toegang rechts)

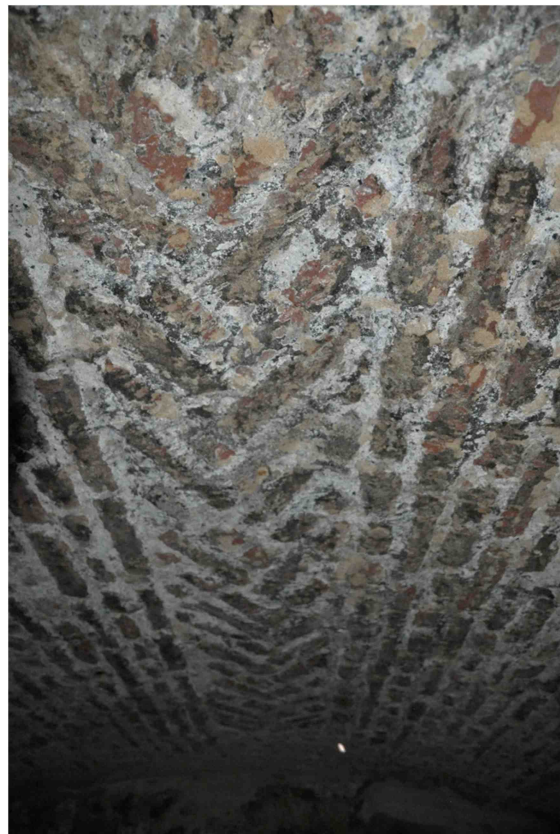
13 de kelder richting het zuiden: in de achterwand en de westelijke zijmuur zijn dichtgezette openingen naar andere (dichtgestorte) kelders onder het pand en de binnenplaats.

interieur
kelder

Hoewel er op het terrein in het verleden meerdere kelders waren, is vandaag de dag alleen een kelder onder het oostelijke deel van het voorhuis van nr.7 toegankelijk. De kelders onder het achterterrein zijn bij de sloop van de fabriek in 1989 dichtgestort. De kelder onder nr.7 ligt op enige afstand van de voorgevel en heeft een tongewelf met de kruin haaks op de straat. De zijmuren zijn opgetrokken in mergelsteen, met uitzondering van de noordelijke gevel die in baksteen gemetseld is. Het tongewelf is uitgevoerd in baksteen, met een gemetselde visgraat in de kruin. Dit past bij een datering in de achttiende eeuw. In de westelijke hoek van de achtergevel en in de westelijke zijgevel van de kelders zijn doorgangen naar andere, niet meer toegankelijke kelders, die dichtgezet zijn in betonsteen. De huidige toegang is in de noordoostelijke hoek, via een gemetselde trap van betonstenen.

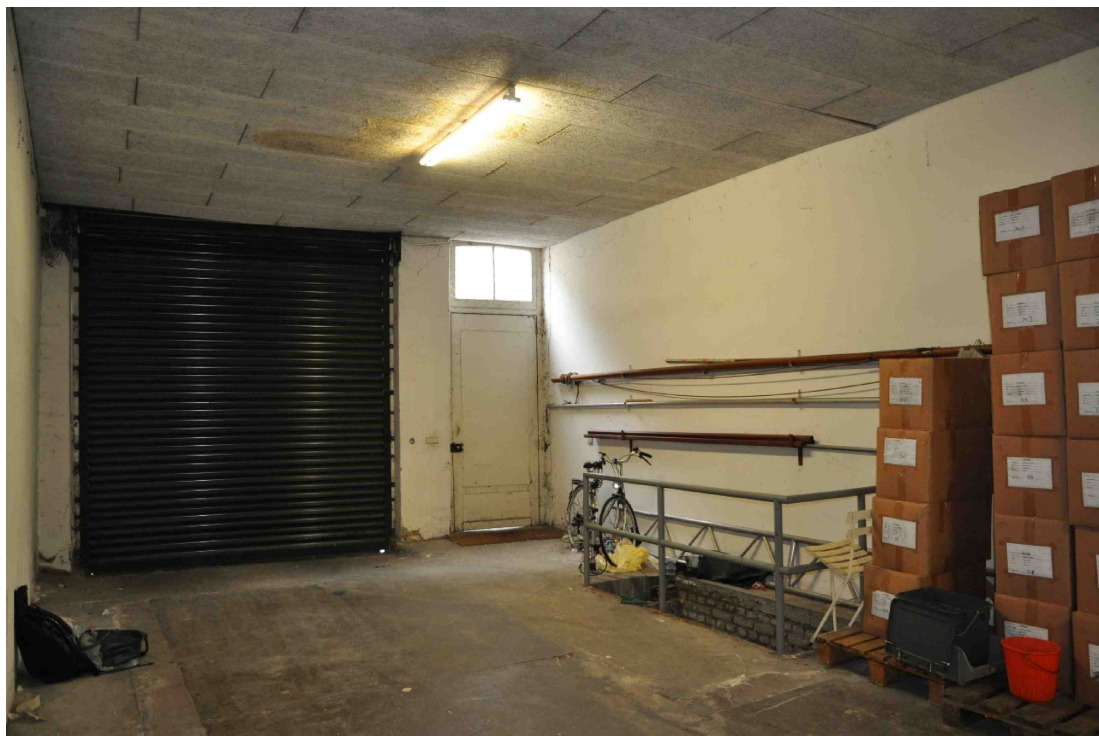

14 dichtgezette doorgang in westelijke richting

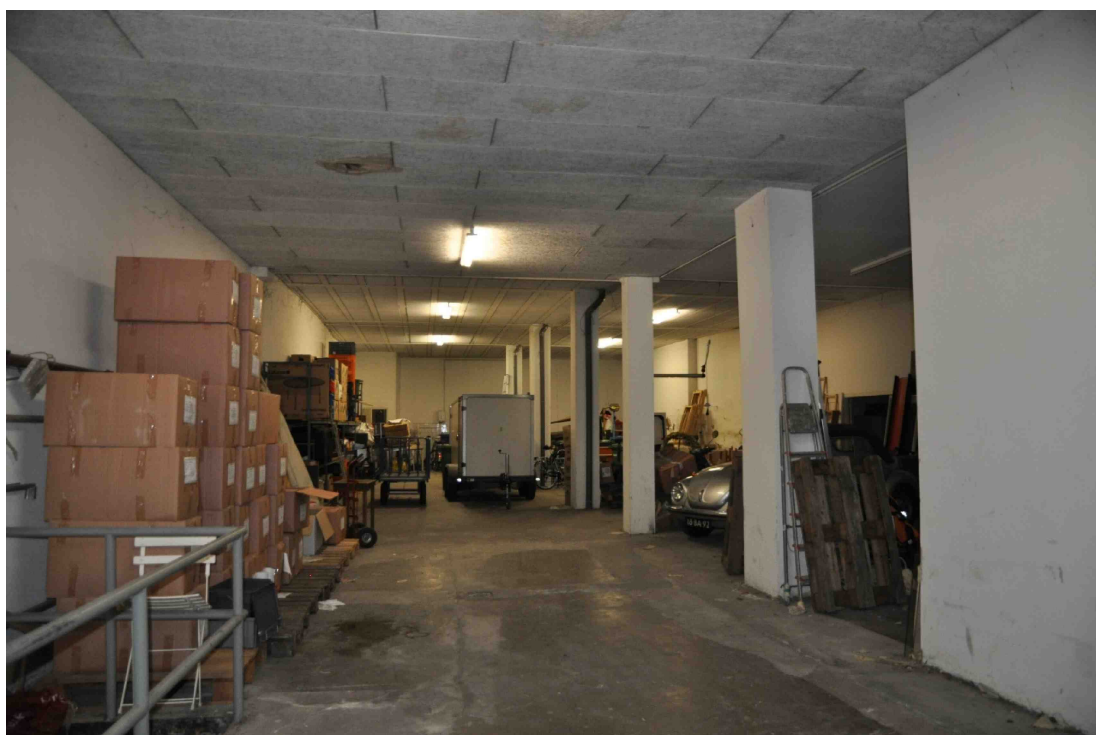

15 visgraatmetseling in de kruin van het gewelf

16 de begane grond van het oostelijke deel, gezien richting de voorgevel. Rechts de keldertrap.

17 de begane grond en achterbouw, gezien vanaf de voorgevel van het oostelijke deel van nr.7. De overgang tussen voorhuis en overdekte binnenplaats ligt bij de tweede pilaar van voor gezien.

begane grond voorhuis

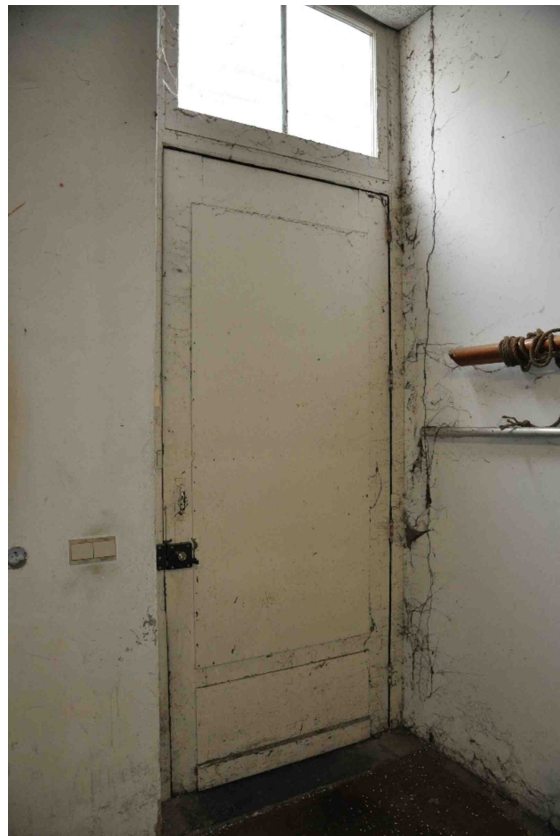
indeling – Op de begane grond van het voorhuis van Jodenstraat 7 is uiterst rechts een trapopgang afgescheiden voor de bovenwoning. Deze valt niet onder het bouwplan en is niet onderzocht. De rest van de begane grond bestaat van oorsprong uit twee ruimtes (corresponderend met twee panden), die door doorbraken in de tussenmuur gekoppeld zijn. Beide zijn in gebruik als opslag

constructie – De plafonds van de begane grond zijn afgewerkt met houtwolcementplaten. De balklaag erboven is niet in het zicht. Het is aannemelijk dat er nog samengestelde eiken balklagen aanwezig zijn, behorend bij de dominante achttiende-eeuwse fase in het gebouw. Na verwijdering van de plafondbekleding kan dit worden vastgesteld.

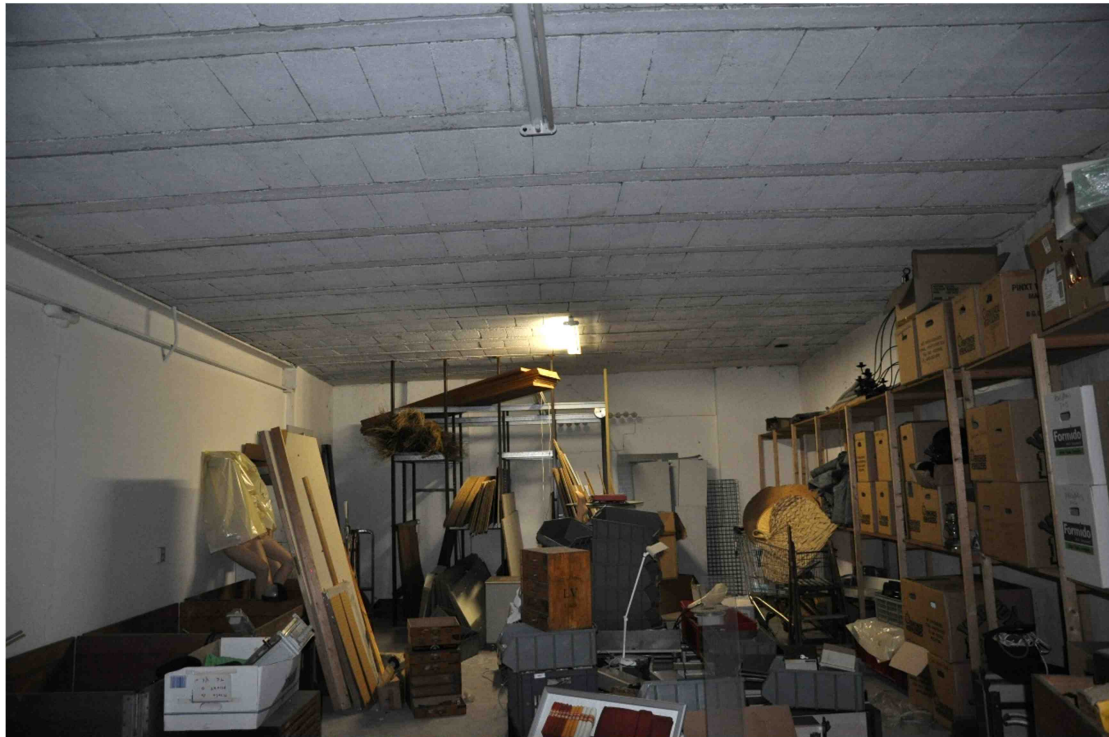
afwerkingen – De begane grond heeft geen historische afwerkingen meer. Door het functionele gebruik van het pand als fabriek en de latere inrichting als opslag, zijn er geen waardevolle vloer-, plafond- of wandafwerkingen meer aanwezig. De wanden zijn vlak gestuct, de vloeren zijn gecementeerd.

18 begane grond van het oostelijke deel van nr.7

19 de voordeur van het oostelijke deel (ca.1900)

20 de voorste opslagruimte aan de westzijde: overdekt na de sloop van de fabriek in 1989

21 de achterste opslagruimte aan de westzijde, met houten tussenvloer (1989)

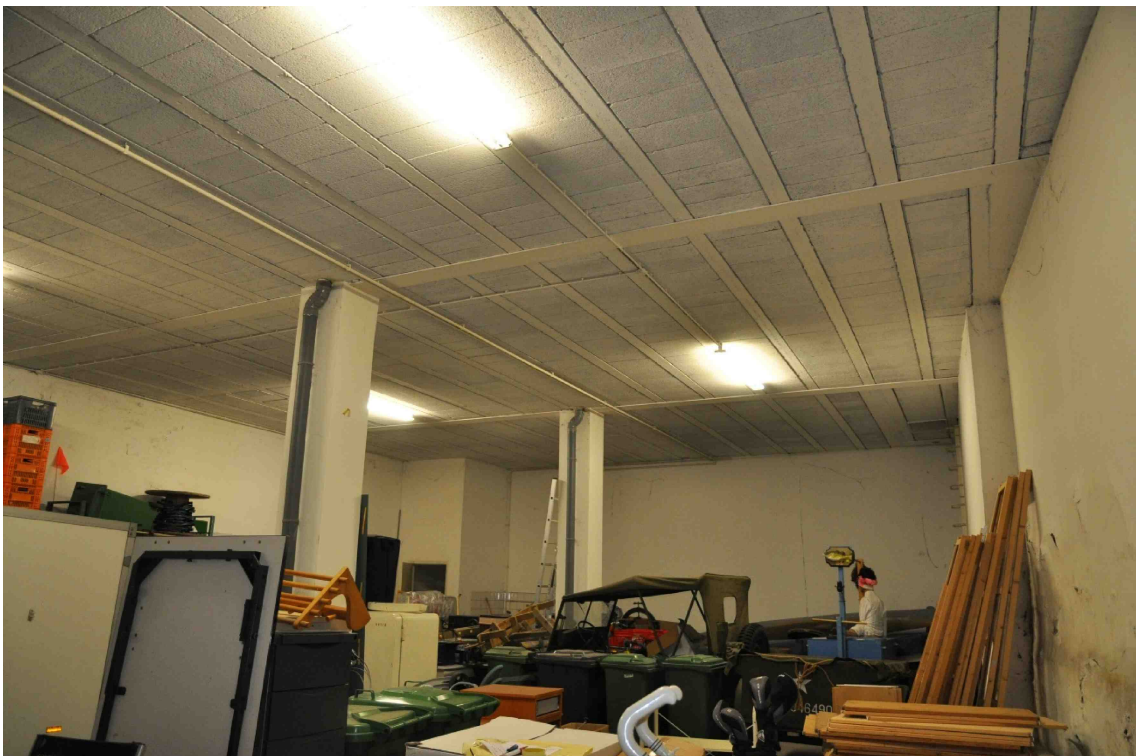

begane grond achterbouwen

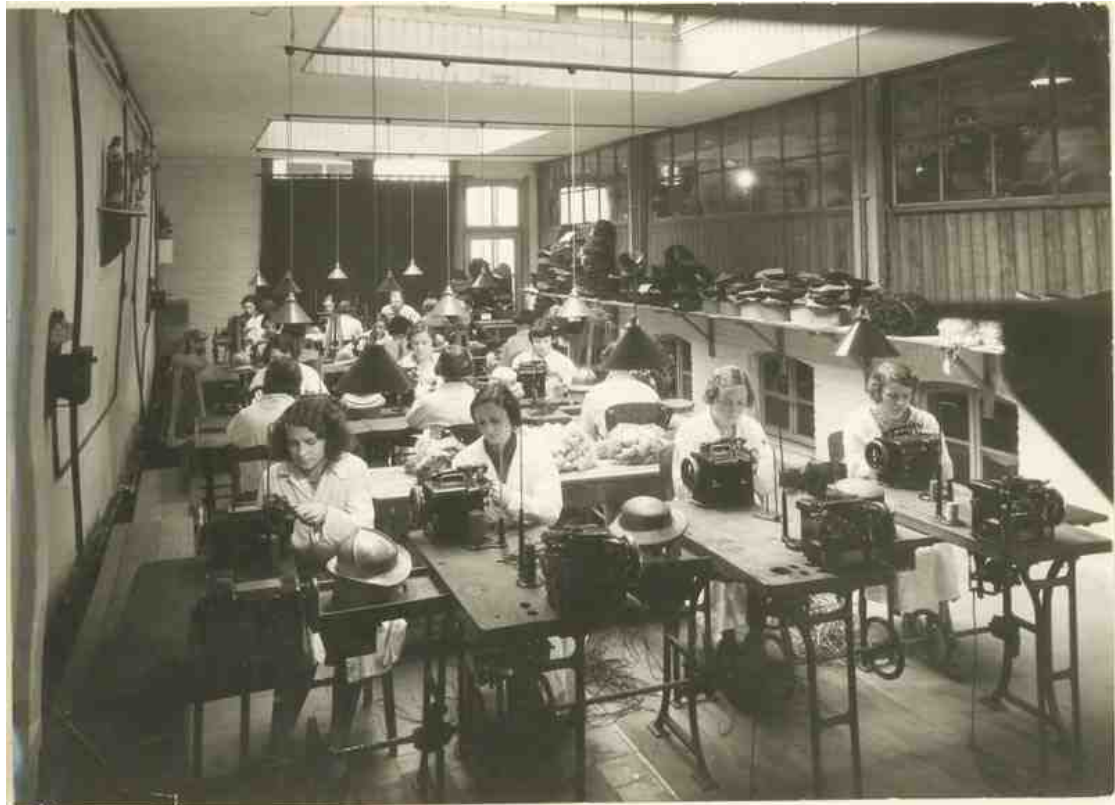
indeling – Het achterterrein van het voorhuis is geheel overdekt met een éénlaags achterbouw, die één open ruimte vormt. Haaks daarop zijn twee ruimten aan de westzijde, eveneens van één bouwlaag hoog. Het vloerniveau van de westelijke ruimten ligt aanzienlijk hoger dan dat van de grote achterbouw. In de achterste ruimte aan de westzijde is een houten tussenvloer aangebracht, voor extra opbergruimte. De grote achterbouw heeft een kleine (moderne) toiletruimte in de zuidoostelijke hoek.

constructie – De draagconstructies van de platte daken bestaan uit betonnen broodjesvloeren, aangebracht zijn bij het maken van de achterbouwen in 1989. Het plafond van de grote achterbouw wordt ondersteund door betonnen kolommen. In de muur tussen de twee bergruimtes aan de westzijde is een dichtgezette, brede opening met een stalen bovenlatei.

afwerkingen – Alle drie de ruimten hebben een gecementeerde vloer en gepleisterde wanden. Er zijn geen historisch waardevolle interieurafwerkingen.

22 de overdekte binnenplaats achter het huis, gerealiseerd na de sloop van de fabriek in 1989

23 naaisters aan het werk in de hoedenfabriek Dassen omstreeks 1930

samenvatting bouwgeschiedenis

achttiende eeuw

Van middeleeuwse voorgangers van het pand, zijn tijdens het onderzoek geen sporen gevonden, maar het is zeer aannemelijk dat er in die tijd al sprake was van bebouwing. De hoofdpercelering van de straat is in die periode ontstaan en deze bestond uit smalle, diepe percelen. Dit is nog herkenbaar in de hoofdstructuur van Jodenstraat 7, waarvan het grondplan is gebaseerd op twee smallere, oudere panden. Het is aannemelijk dat het om twee middeleeuwse (vakwerk-)huizen ging.

tweede helft achttiende eeuw

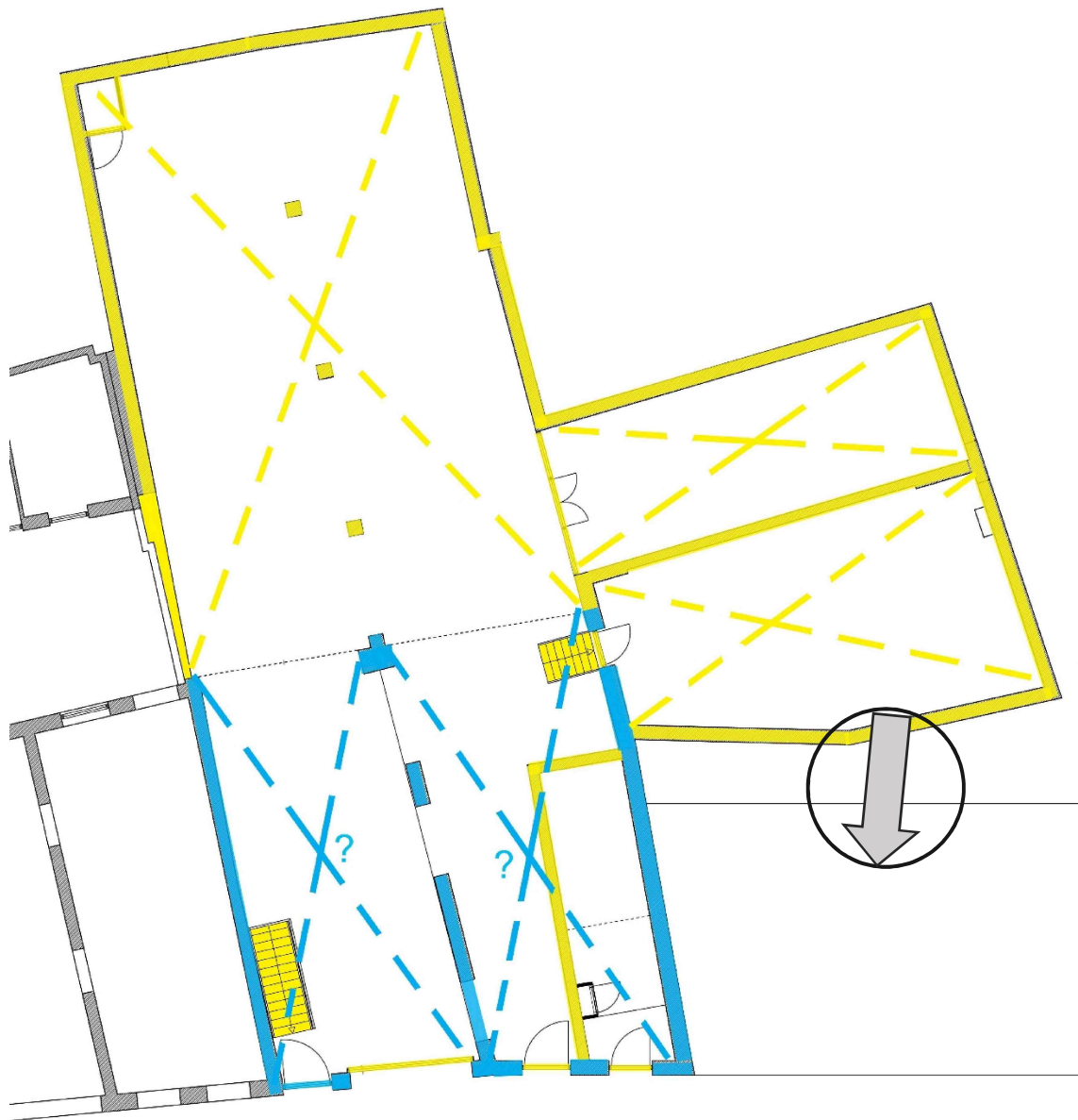
De twee oudere voorgangers van Jodenstraat 7 kwamen in de achttiende eeuw in het bezit van de brouwersfamilie Rutten, die ook de aan de westzijde grenzende huizen in bezit had. In de tweede helft van de achttiende eeuw verrees het huidige, brede complex van aaneengeschakelde gebouwen, waarin zowel de woning van de familie, als de brouwerij (in de achterbouw) gevestigd was. Kijkend naar de huidige prominente dwarsmuren in de panden Jodenstraat 3 en 7 en de historische kaarten, is er gebruik gemaakt van vijf oudere, smalle percelen met bebouwing.

1910

Afgezien van de korte periode waarin het westelijke deel van nr.7 een aparte woning met achterbouw was, tussen 1906 en 1910, is de volgende bepalende bouwfase die van 1910. In dat jaar werd de grote hoedenfabriek op het achterterrein gebouwd, waarvoor ook de achtergevel en het dak van nr.7 werden aangepast. Alle oudere achterbouwen werden gesloopt voor de bouw van de fabriek. In dezelfde periode vond uitbreiding westwaarts plaats. In de voorgevel werden twee vensters veranderd in een poort, om een doorgang naar het achterterrein te realiseren.

1989

In 1989 werden de fabrieksgebouwen gesloopt en werden er nieuwe éénlaags achterbouwen gerealiseerd. De éénlaags gebouwen die zo ontstonden, dienden daarna als opslagruimten. In de voorgevel werden rechts twee nieuwe deuren gemaakt, met een historiserende vormgeving.

24 plattegrond met de monumentale waarden van de begane grond van Jodenstraat 7. De balklagen boven de begane grond van het voorhuis zijn niet in het zicht, maar het is de verwachting dat de 18^e-eeuwse balklagen nog aanwezig zijn.

waardering

contextuele waarden

Het pand Jodenstraat 7 te Maastricht is van stedenbouwkundige waarde als onderdeel van het historische stedelijke weefsel in de oudste kern van Maastricht. De percelering en de ondergrond van de bebouwing gaat terug tot ver in de middeleeuwen.

Het pand is van architectuurhistorische waarde vanwege de achttiende-eeuwse gevel met hardstenen banden en omlijstingen, waarvan de oorspronkelijke opzet nog herkenbaar is en welke een hoge kwaliteit heeft. Hierbij dient te worden opgemerkt dat van de gevelopeningen op de begane grond alleen de linker deuromlijsting nog oorspronkelijk is: alle overige openingen zijn latere wijzigingen. De gevel is met name van belang als onderdeel van het totaalontwerp van de gevels van Jodenstraat 3 en 7, die in één fase vernieuwd zijn.

Het pand heeft een zekere bouwhistorische waarde vanwege het achttiende-eeuwse casco. In het onderzochte gedeelte gaat het om de kelder, de buitengevels, de dwarsmuur en mogelijk de balklaag boven de begane grond.

interne waarden van de kelder en begane grond

exterieur

De voorgevel is van hoge waarde als onderdeel van de achttiende-eeuwse architectonische opzet van de gevels van nr.3 en 7. Echter, op de begane grond hebben dusdanig veel wijzigingen plaats gevonden, dat hier materiaal-technisch ongeveer de helft van het oorspronkelijke muurwerk gewijzigd is. De toegepaste hardstenen omlijstingen en de deels gehandhaafde hardstenen plint geven echter wel een historische indruk, waardoor er een samenhangend gevelbeeld is blijven bestaan. De oorspronkelijke onderdelen, evenals de negentiende-eeuwse deur, zijn hoog gewaardeerd, de vernieuwde deuren zijn indifferent gewaardeerd.

interieur

indeling – Door de ingrijpende verbouwingen in 1910 en 1989 zijn er geen kamerstructuren meer aanwezig op de begane grond. De enige waardevolle structuur, is de zware tussenmuur in het midden van het pand, die samenhangt met de oude perceelgrens op die plek. De achterbouwen zijn ongedeelde ruimten en hebben geen bijzondere indeling.

constructie – In het voorhuis is nog de achttiende-eeuwse kelder aanwezig, die van hoge monumentale waarde is vanwege zijn ouderdom, relatieve gaafheid en de bijzondere afwerking van de kruin. Boven de begane grond is vermoedelijk nog een historische balklaag aanwezig, maar dit moet nader worden vastgesteld.

De draagconstructie van de daken van de achterbouwen, bestaande uit betonnen broodjesvloeren, is van recente datum en derhalve van indifferente waarde.

interieurafwerkingen – Er zijn geen waardevolle interieurafwerkingen aangetroffen. Theoretisch kunnen er nog plafonduafwerkingen boven de houtwolcementplaten boven de begane grond van het voorhuis aanwezig zijn, maar de kans daarop lijkt klein.

legenda waardenkaarten

	= hoge monumentale waarde
	= positieve monumentale waarde
	= indifferente waarde

beeldverantwoording

Buro4	8 – 22, 24
Kadaster	3, 4
RHCL	6, 7, 23
RCE	1, 2, 5

bronnen

literatuur

B. Dukers, bouwhistorische verkenning Jodenstraat 3 Maastricht, Buro4 Roermond, oktober 2017

Marutgen, familieblad Rutten, nrs. 78 - 80

J. Schaepkens – van Rimpst, 'Eenige bijzonderheden omtrent straten, pleinen en bewoners van het oude Tricht', PSHAL 1907, 39 – 369

P. Ubachs, I. Evers, Historische encyclopedie Maastricht, 2005

Kadaster

kadastrale leggers en hulpkaarten m.b.t. perceel Maastricht A 1388 bis en opvolgers

Regionaal Historisch Centrum Limburg

Bouwvergunningenarchief 1905 – 1918: nrs. 848, 849, 850

Bouwvergunningenarchief 1918 – 1943: nr. D 5241

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Beeldbank

Kadastrale minuutkaart gemeente Maastricht, sectie A, blad 9

OAT

Historische foto's

Monumentenregister

Redengevende omschrijving Jodenstraat 7 Maastricht

Hoer architecten Maastricht

Tekeningen bestaande toestand

© 2018 | Buro4 Monument en Ruimte

Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik van de opdrachtgever is toegestaan. Bronvermelding is verplicht. Voor het overige mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op welke andere manier, voor doeleinden anders dan hierboven vermeld, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en de auteurs. Buro4 heeft met alle mogelijke zorg getracht de rechthebbenden ten aanzien van bestaand beeldmateriaal te achterhalen. Een ieder die van mening is rechten te kunnen doen op illustraties wordt verzocht zich met Buro4 in verbinding te stellen. Voor contactgegevens, zie www.buro4.nl.